

XALQARO JINOIY ODIL SUDLOV TUSHUNCHASI VA UNING DAVLATLAR, SHAXSLAR VA XALQARO HAMJAMIYAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDAGI ROLI.

Xakimova Dilorom Botir qizi

Toshkent davlat yuridik universiteti Xususiy huquq fakulteti

1-bosqich talabasi

email:Khakimovadilorom7gmail@.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada xalqaro miqyosdagi jinoiy odil sudlov tushunchasi va uning amalga oshirishdagi davlatlar va shaxslarning o'rnini, xalqaro hamjamiyat xavfsizligini ta'minlashdagi roli haqida tahlil qilingan. Hozirgi kunda xalqaro jinoiy odil sudlovni ta'minlash va aholi o'rtasida tinchlik va adolatni amalga oshirishda muhim hisoblanadi. Maqolada xorijiy bugungi kunda ilg'or hisoblangan davlatlarning tajribalari hamda yetuk mutaxassis huquqshunos olimlarning xalqaro jinoiy odil sudlov to'g'risidagi va davlatlar va shaxslar xavfsizligini ta'minlashdagi rolga oid fikr va muloxazalari yoritilib tahlil qilingan. Ushbu o'rinda O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida jinoiy odil sudlovni yanda adolatli va takomillashtirish bo'yicha takliflar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: Xalqaro jinoyat, jinoiy odil sudlov, sud hokimiyati

Аннотация: В данной статье анализируется понятие международного уголовного правосудия и роль государств и отдельных лиц в его реализации а также их роль в обеспечении безопасности международного сообщества имеет важное значение. В статье выделен и проанализирован опыт зарубежных стран, считающихся сегодня передовыми, а также мнения опытных ученых-юристов о международном уголовном правосудии его роли в обеспечении безопасности стран и отдельных лиц. В данной статье выдвигаются предложения по

совершенствованию системы уголовного правосудия в законодательстве Республики Узбекистан.

Ключевые слова: Международная преступность, уголовное правосудие, судебная власть.

Abstract: *This article analyzes the concept of international criminal justice and the role of states and individuals in implementation, as well as their role in ensuring the security of the international community. In the article, the experiences of foreign countries that are considered to be advanced today, as well as opinions of experienced legal lawyers about international criminal justice and role in ensuring the safety of countries and individuals are highlighted and analyzed. In this article, proposals are put forward to improve the criminal justice system in the legislation of the Republic of Uzbekistan.*

Key words: *International crime, criminal justice, judicial authority*

Resumen: *Este artículo analiza el concepto de justicia penal internacional y el papel de los Estados y los individuos en su implementación, así como su importante papel para garantizar la seguridad de la comunidad internacional. En el artículo se destacan y analizan las experiencias de países extranjeros que se consideran avanzados en la actualidad, así como las opiniones y opiniones de juristas experimentados sobre la justicia penal internacional y su papel para garantizar la seguridad de países e individuos. En este lugar se presentan propuestas para mejorar el sistema de justicia penal en la legislación de la República de Uzbekistán.*

Palabras clave: *crimen internacional, justicia penal, autoridad judicial.*

Résumé : *Cet article analyse le concept de justice pénale internationale et le rôle des États et des individus dans sa mise en œuvre, ainsi que leur rôle dans la garantie de la sécurité de la communauté internationale est important et croissant. Dans l'article, les expériences de pays étrangers considérés aujourd'hui comme avancés, ainsi que les opinions et opinions de juristes expérimentés sur la justice pénale internationale et son rôle pour assurer la sécurité des pays et des individus sont mis en évidence et analysés.*

Dans ce lieu, des propositions sont avancées pour améliorer le système de justice pénale dans la législation de la République d'Ouzbékistan.

Mots clés : criminalité internationale, justice pénale, autorité judiciaire

Kirish

Xalqaro odil sudlov tushunchasini anglash uchun odil sudlov so'ziga ta'rif bersak. Odil sudlov haqiqiy holatni aniqlab, odamlar orasidagi, ular bilan jamiyat va davlat o'rtasidagi kelishmovchilik va nizolarni faqat sud tomonidan hal etib berilishi hisoblanadi. Odil sudlovni amalga oshirish borasidagi sud mustaqil, uning faoliyatiga bironbir tarzda aralashishiga yo'l qo'yilmaydi va bunday aralashishiga yo'l qo'yilmaydi va bunday aralashuv qonunga muvofiq javobgarlikka sabab bo'ladi. Jinoiy odil sudlov haqida to'xtalib o'tadigan bo'lsak. Jinoyatning har qanday shakli qonun ustovorligini buzish hamda unga bo'ysunmaslik oqibatida yuzaga keladi. Huquqbuzarlikning oldini olish jinoyat sodir etish xavfini kamaytirish va uning shaxs va jamiyat uchun yuzaga kelishi mumkin bo'lgan zararli oqibatlarni, shu jumladan jinoyat sodir etishdan qo'rqish hissini, uning ko'plab sabablarini bartaraf etish orqali kamaytirish mumkin. Jinpiy adilya jamiyatdagi jinoiy xatti-harakatlarining oqibatlarini ko'rib chiqadi va aholining xavfsizlik va inson huquqlaridan foydalanish huquqini himoya qilishga qaratilgan faoliyat hisoblanadi. Bularga, jinoyat ishlari bo'yicha prokratura, sud organlarining faoliyati, shuningdek, yuridik yordam olish, qamoqxonalar va ozodlikdan mahrum qilishning muqobil turlari, adolatni tiklash choralari, jabirlanuvchilarni himoya qilish va tovon to'lash kiradi. Shu asnoda, u gender bilan bog'liq, inson huquqlari poymol qilingan va jabrlanuvchilar va bolalar jinoiy odil sud tizimiga kiritishi kabi bir-biriga bog'liq masalalarni ko'rib chiqadi. Mashxur huquqshunos olimlarning fikricha, « jinoyatning oldini olish hayot va pulni tejaydi va jinoyatning oldini olishga investitsia qilish jazoga investitsiya qilishdan yaxshiroqdir » degan fikrlarni aytib o'tishgan. Aynan jahon tajribalarini oladigan bo'lsak, jinoyat uchun turki xil davlatlarda kuchli jazolar belgilangan. Bunga misol tariqasida BAA da oddiygina bir o'g'rilik uchun o'g'rilik

sodir etgan shaxsning qo'llari chopilib tashlanadi, Turkiya davlatida esa jinoyatchini eshakka teskari o'tkazib, yanicharlar ya'ni soqchilar bilan butun shahar bo'ylab sharmandali holda aylantirib chiqilgan. Ko'pgina huquqshunos olimlar ushbu masala yuzasidan ko'plab mulohaza va baxslar yuritilgan. Baxsning mazmuni esa quyidagicha : « Ba'zibir jinoyatlarni amalga oshirish va jinoiy odil sudlovni adolatli amalga oshirish, bo'lg'usida esa jinoyatlar sonini kamaytirish uchun ko'pgina jinoyatchilarga qilgan jinoyatlari uchun o'gir jazolar tayinlash masalasi » to'g'risida olib borilgan.

Materiallar va metodlar

Ushbu masalamizni kengroq tadbiq etish uchun, jahon tajribalari va ular qo'llagan usulublar, tadqiqot natijalarini olishimiz mumkin. Eron shahrining Ilam universiteti tadqiqotchilari tajribalariga ko'ra : « Qisas ya'ni qasos ularning jinoiy qonunchilik asoslariga shariat tomonidan kirib kelgan. Eron ushbu jazo turi umuman boshqa jazolaridan farq qiladi. » Ya'ni qasos qonunining mohiyati shunda-ki, qanday turdagi jinoyatni sodir etgan shaxsga, huddi shunday jazo tayinlanishidir.

Tadqiqot natijalari

Yuqorida ta'kidlab o'tganimizdek, reportyorlarning izlanishlari bo'yicha : « qisasni faqat yagona narsa ya'ni jinoyat uchun shaxsni qatl ettirish masalasi yo'lida to'g'anoq bo'ladi. Boshqa so'z bilan aytganda qisasni ko'pincha amal qilinmasligining ham asl sabablari shu hisoblanadi. » Ushbu masala bo'yicha ham turli xil baxs munozaralarga duch kelamiz. Masalan ko'pchilik rivojlangan mamlakatlarda adolatli jinoiy odil sudlovni amalga oshirishda, hamda jinoyatlar sonini kamaytirish va oldini olish maqsadida hali hanuzgacha qatil qilish jazosi mavjud. O'zbekiston Respublikasida ushbu jazo turi ilk bora 2005- yil 1-yanva sanasida ko'rib chiqilib ushbu jazo turi o'rniga umrbod qamoq jazosi tayinlandi. Bir tomondan olib qaraydigan bo'lsak, ushbu jazo turi ko'pchilik davlatlarda qonun ustuvorligini ta'minlash va qa'tor jinoyatlarning oldini olishda kalit vazifasin o'tab kelmoqda. Jinoiy adolatni jabrlanganlarga adolatni ta'minlash zarurati, odatda xalqaro huquq uchun eng muhim asoslardan biri sifatida tez-tez tilga olinadi. Xalqaro jinoiy sudning ("XJM") jabrlanuvchilarning ehtiyojlarini

qondirishini ta'minlash muhim masala bo'lib, fuqarolik jamiyati jabrlanuvchilar huquqlarini Xalqaro Jinoyat Sudining Rim Statutiga ("Rim statuti") kiritilishini qat'iy himoya qildi. "). Rim statutining yakuniy matni jabrlanuvchilarga nisbatan adolat jazo berishdan tashqarida ekanligini va undiruvchi va protsessual o'lchovlarni o'z ichiga olishini tan oladi. Rim nizomi ommaviy vahshiylikdan keyin jabrlanganlarning huquqlarini tan olish va ehtiyojlarini qondirish uchun mo'ljallangan bir nechta qoidalarni o'z ichiga oladi. Ushbu qoidalar orasida jabrlanuvchilar shaxsiy manfaatlariga daxldor bo'lgan taqdirda sudda ko'rib chiqilayotgan sud jarayonlarida ishtirok etish imkoniyatiga ega. Xitoy delegatining ta'kidlashicha, xalqaro vaziyatning murakkab va beqarorligi Sud uchun ko'proq ish olib borishini anglatadi. Shu bois uning betarafligini saqlab qolishi yanada muhimroq. Sudning davlat amaldorlarining daxlsizligiga bo'lgan munosabati yillar davomida munozarali bo'lib kelgan. U Rim statuti qabul qilinganining yigirma besh yilligi munosabati bilan Sud o'z roli haqida fikr yuritishiga umid bildirdi .

Shunga qaramay, Uganda delegati, Xalqaro Jinoyat Sudi Rim Statutiga a'zo bo'lgan Afrika davlatlari nomidan gapirar ekan , sud tomonidan ochilgan 31 ta ishning aksariyati qurolli mojarolardan jabr ko'rgan mamlakatlarga tegishli ekanligini ta'kidladi. "Rimning umumjahon ratifikatsiyasi. Nizom va ushbu normalarni davlatlarning ichki qonunchiligiga kiritish, agar dunyodagi barcha qurbonlar adolatga erishish imkoniyatiga ega bo'lsa , haqiqat bo'lishi kerak ", dedi Tadqiqot muammosi Jinoyat ishlari bo'yicha sudda qonuniylik tamoyilining qo'llanilishini va sud tomonidan ko'rib chiqilayotgan ishlarni ko'rib chiqayotganda bunday qonuniylik darajasini aniqlashga qaratilgan. Sud jismoniy shaxslar ustidan yurisdiksiyaga ega bo'lishi va yuridik shaxslarning javobgarligini istisno qilishi uchun sud individual jinoiy javobgarlikka tayangan. Xalqaro qonun chiqaruvchining qilmishini jinoiylashtirish masalasi aslida huquqlarni himoya qilish mezoniga, ya'ni huquqlarga mos keladi, bularning barchasi muhtojlik tengsizligi bilan himoya qilinishi kerak. Shunday huquqlar borki, ularni faqat himoyaga loyiq manfaatlar ifodalangan jinoyat tus olgan matnlar himoya qilishi mumkin. Biroq tadqiqotimizda bizni qiziqtirgan

narsa xalqaro jinoyat huquqini qonuniylashtiradigan asoslardir . Ba'zi huquqshunolar (1) uning mavjudligi umumiy xalqaro huquq qoidalaridan chetlanishning oldini oluvchi himoya ta'siriga ega bo'ladi, deb hisoblashadi . Demak, mavzuning muhimligi shundan dalolat beradiki, qonuniylik printsipi talab qilinadigan qonunlarning qo'llanilishini ta'minlashda ayblanuvchilarning huquqlarini himoya qilish masalasiga asoslanadi.jinoiy adolat. Qonuniylik tamoyili Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasida mustahkamlab qo'yilganidek, inson huquqlari bo'yicha xalqaro huquqda eng mustahkam mustahkamlangan huquqlardan biri hisoblanadi. Bosh Assambleya prezidenti DENNIS FRANSIS (Trinidad va Tobago) Xalqaro jinoiy sud xalqaro huquqiy tartibning muhim ustuni ekanligini ta'kidladi . “Bu hech kim, takror aytaman, hech kim – bundan mustasno bo'lmasligi kerakligiga qat'iy eslatma bo'lib xizmat qiladi. tashvishga soladigan eng og'ir jinoyatlar uchun javobgarlikxalqaro hamjamiyatSud haqiqatdan ham adolat va javobgarlik tamoyillarini qo'llab-quvvatlash bo'yicha dunyoning jamoaviy qarorining chinakam noyob timsolidir.Uning hisobotida bu yilgi taraqqiyot va organ duch kelgan muammolar, xususan, oldini olish bo'yicha ko'rsatilgan. va genotsid, urush jinoyatlari, insoniyatga qarshi jinoyatlar va tajovuz jinoyatlari uchun jazo. Bu tamoyillar tinchlikka oid global qarashlarimiz uchun asos bo'lib, xalqaro tinchlik va xavfsizlikni saqlash , inson huquqlariga hurmatni oshirish va adolatni ta'minlash missiyasining ajralmas qismidir . Umumiy xalqaro huquq davlatlar o'rtasidagi munosabatlar qonuni sifatida tavsiflanadi . Uzoq vaqt davomida shaxs o'z davlatchiligida ikkinchi darajali va marginal mavqega ega bo'lib kelgan, chunki inson huquqlari va ularning kafolati fuqaro va uning davlati o'rtasidagi munosabatlarga qat'iy ichkidir . Xalqaro huquq aralashuvlari xorijliklarning maqomini himoya qilish bilan chegaralangan, ya'ni diplomatik himoya kiyimi haqida gapirganda, mavjud xalqaro sharoitlarga qarab ko'lami farqlanadi. Xalqaro inson huquqlari huquqi hech qachon urush ta'siri va xalqaro institutlarning o'sishi bilan paydo bo'lmagan va u ikki asosiy turga bo'lingan: birinchi (gumanitar huquq yoki urush huquqi), printsiplari Jenevada o'tgan yildan beri o'rnatilgan. o'n to'qqizinchi asrning o'rtalarida va 20-asrning

boshidan Gaaga boshqa davlatlar fuqarolari foydasiga davlatlar uchun majburiyatlarni yaratadigan qoidalarni belgilaydi

Yakuniy xulosalar

Yuqoridagi tadqiqot natijalri yuzasidan quyidagi xusalarga kelindi. Jinoiy odil sudlovning asl mohiyati jinoyatlarni samarali kamaytirish va oldini olish kabilarda unga tayinlanadigan jinoyatlar muhim rol ni kasb etadi. Shungdek, ushbu jazolarni tayinlash turli xil davlatlarda turli yo'sinda olib boriladi. Buning natijalari samarali amalga oshirilib kelinmoqda. Fikrimiz so'nggida avvalo huquqbuzarliklarni oldini olish bo'yicha sa'y-harakatlar jinoyatga ta'sir e'tuvchi ijtimoiy zaifliklarni, masalan, tengsizlik, qashshoqlik, imkoniyatlarning yetishmasligi va inson huqularini hurmat qilmaslik kabi omillarni bartaraf etilgandagina erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. <https://www.unodc.org/e4j/ru/secondary/criminal-justice.html>
2. [*New Legal Issues Research from University of Ilam Outlined \(A Fresh Research on Obstacles to Qisas\)*](#)
3. (May 2023). Victims as Agents of Accountability: Strengthening Victims' Right to Review at the International Criminal Court. Criminal Law Forum (UK). <https://advance.lexis.com/api/document?collection=news&id=urn:contentItem:693W-H7S1-JDK8-03WB-00000-00&context=1516831>.
4. Talal Yassin Aleissa, Ziad Mohammad Al Wahshat, Hashim Ahmad Mohammad Balas, Saleem Abed Alrahman Saleem Asouli and Ghaleb Moh'd Yasin Alshamayleh. (December 31, 2023 Sunday). Principle of Legality in International Criminal Law. Pakistan Journal of Criminology. <https://advance.lexis.com/api/document?collection=news&id=urn:contentItem:69RT-KTR1-F00C-62T1-00000-00&context=1516831>.
5. (October 31, 2023 Tuesday). Intimidation, Cyberattacks, Challenges Will Not Stop International Criminal Court from Fulfilling Its Mandate, Says President, as

General Assembly Takes Up Report. Impact News Service. <https://advance.lexis.com/api/document?collection=news&id=urn:contentItem:69HT-HVF1-JDG9-Y1M8-00000-00&context=1516831>.

6. (May 19, 2023 Friday). United States: Assistant Attorney General Kenneth A. Polite, Jr. Delivers Remarks at the Africa Regional Colloquium. Thai News Service. <https://advance.lexis.com/api/document?collection=news&id=urn:contentItem:6888-H3D1-DXMS-808V-00000-00&context=1516831>

7. Ziad Mohammad Al Wahshat, Talal Yassin Aleissa, Essa Lafi Hassan Al Smadi, Hashim Ahmad Mohammad Balas and Ghaleb Moh'd Yasin Al Shamayleh. (March 31, 2024 Sunday). The Guarantees Adopted for the Protection of Human Rights. Pakistan Journal of Criminology. <https://advance.lexis.com/api/document?collection=news&id=urn:contentItem:6B8R-JH51-F00C-62NG-00000-00&context=1516831>.

8. [*. Recent Findings in Legal Issues Described by Researchers from Urmia University \(Fundamental changes in the law on reducing the punishment of imprisonment in the preliminary investigation process\)*](#)

9. [*Research from University of Guilan Has Provided New Study Findings on Legal Issues \(Study on Public and Direct Incitement to Genocide in International Criminal Law\)*](#)